

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Italské frazeologismy obsahující názvy částí těla a jejich české ekvivalenty

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jan Radimský, Ph.D.

Autor práce: Ondřej Novotný

Studijní obor: IJEMO

Ročník: 4.

2019

2

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracoval samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

Hostivice 1. 12. 2019

Ondřej Novotný

Poděkování

Rád bych poděkoval vedoucímu práce, panu doc. PhDr. Janu Radimskému, Ph.D., za cenné rady a připomínky a za laskavý přístup při konzultacích. Dále bych rád poděkoval své rodině a přátelům, že se mnou měli v době vzniku této práce trpělivost.

ANOTACE

Tato bakalářská práce se zabývá italskými idiomatickými spojeními, která obsahují název části těla.

Práce je rozdělena na dvě části. První, teoretická část se zabývá základní terminologií, zejména definicí termínu „idiom“, klasifikací idiomů, jejich vnitřní strukturou a funkcí.

V druhé, analytické části, je vybraný vzorek idiomů rozebírán po stránce formální, tzn. dle vnitřní struktury. Dále jsou naznačeny možnosti syntaktické manipulace a vnitřní transformace idiomů.

Hlavní pozornost analytické části je věnována možnostem překladu uvedeného vzorku idiomatických spojení do češtiny.

Cílem práce je především sledovat míru ekvivalence při překladu, včetně představení různých překladatelských strategií a naznačit díky tomu možnosti překladu idiomů do češtiny.

ANNOTATION

This thesis discusses Italian idioms containing the names of body parts.

The work is divided into two parts. The first, theoretical part, focuses on the terminology, in particular definition of the term „idiomatic expression“, on the inner structure of idioms and on their function.

The second part analyses selected sample of idioms according to their inner structure. It also outlines the possibilities of syntactic manipulation and inner transformation.

This part focuses primarily on the translational analysis of the sample of idiomatic expressions, i. e. on the possibilities of their translation to Czech.

The aim of the thesis is to study the level of equivalence in translation of idiomatic expressions and thus to outline the possibilities of translation of the idiomatic expressions to Czech.

OBSAH

ÚVOD.....	9
-----------	---

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Frazeologie a idiomatika.....	10
2. Definice pojmů „frazém“ a „idiom“.....	10
2.1. Vztah frazému a idiomu k pravidelnému jazyku.....	11
3. Vlastnosti frazémů a idiomů.....	13
4. Klasifikace frazémů a idiomů.....	14
5. Vnitřní struktura frazémů a idiomů.....	16
5.1. Komponenty frazému a idiomu.....	16
6. Formální stránka komponentů.....	16
7. Kolokační stránka komponentů.....	17
8. Formální stránka frazémů a idiomů.....	17
9. Sémantická stránka idiomů.....	19
10. Složky významu.....	20
11. Funkce idiomů.....	21
12. Stylové rozvrstvení.....	21
13. Překlad idiomů do cizího jazyka.....	22
14. Shrnutí teoretické části.....	23

II. ANALYTICKÁ ČÁST

1. Vnitřní formálně – strukturní analýza.....	24
1.1. Adkolokační výrazy.....	24
1.1.1. Verbalní.....	24
1.1.2. Nominální.....	25
1.1.3. Modifikační.....	26

1.2. Propoziční výrazy.....	26
2. Imperativně-vokativni.....	26
2. Typy idiomatických výrazů podle formální struktury.....	26
3. Možnosti transformace a syntaktické manipulace idiomů.....	27
4. Translatologická analýza.....	28
4.1. Idiomy, které mají v češtině doslovný ekvivalent.....	30
4.2. Idiomy, pro které v češtině existuje doslovný ekvivalent, ale více frekventovaný je jiný výraz.....	31
4.3. Idiomy, kterým v českém jazyce odpovídá idiomatické spojení obsahující název jiné části těla než v italském jazyce.....	33
4.4. Polysémní idiomy.....	35
4.5. Idiomy, jejichž český ekvivalent neobsahuje žádný název části těla	37
4.6. Idiomy, které v českém jazyce nemají ekvivalentní vyjádření, tedy je nutné při překladu použít standardní jazyk.....	39
5. Shrnutí translatologické analýzy.....	42
ZÁVĚR.....	45
Resumé.....	47
Seznam použité literatury.....	49
60	

ÚVOD

Předmětem zájmu této práce jsou italská idiomatická spojení obsahující název části těla. Práce je rozdělena na dvě části - část teoretickou a část analytickou.

V první části budou definovány důležité pojmy jako „idiom“ a bude teoreticky pojednáno o jejich klasifikaci a funkci, dále je zde na teoretické rovině zpracován předmět zájmu analytické části práce, což je vnitřní struktura idiomů, tj. komponenty idiomatických spojení, jejich funkční a sémantická stránka.

Druhá, analytická část práce se zabývá vybraným vzorkem idiomatických spojení. Vzorek je získán ze slovníků (především z CD-ROM slovníků Lo Zingarelli (2011) – Vocabolario della lingua italiana a Il Sabatini Colletti. Dizionario della lingua italiana (2008)). Z těchto slovníků se vyexcerptují odpovídající idiomatické výrazy (celkem cca 400 výrazů), z nichž se pomocí korpusu InterCorps vyberou nejfrekventovanější spojení.

Tato vybraná spojení budou následně zkoumána z hlediska slovnědruhové příslušnosti komponentů, která idiomatická spojení tvoří, dále bude zkoumána možnost vnitřní transformace a syntaktické manipulace idiomů.

Hlavní pozornost praktické části pak bude věnována translatologické analýze – tedy možnosti překladu idiomatických spojení do češtiny, míře ekvivalence daných spojení při překladu. Cílem práce je tedy zejména představit možnosti překladu vybraných idiomatických spojení do češtiny a sledovat míru ekvivalence při překladu.

I. Teoretická část

1. Frazeologie a idiomatika

Frazeologii a idiomatiku můžeme definovat jako samostatnou lingvistickou disciplínu, kterou F. Čermák (1982, str. 14) definuje takto: „Frazeologie nebo častěji také nazývána jako frazeologie a idiomatika, je lingvistickou disciplínou zabývající se souborem ustálených a minimálně dvouslovných kombinací libovolného slovního druhu s jiným (případně kombinace stejných slovních druhů), které jsou příznačné tím, že (aspoň) jeden jejich člen je schopen se v daném významu a funkci spojovat s jinými slovy v textu jen krajně omezeně, popř. vůbec ne; je tedy v tomto významu či funkci omezený pouze na tuto kombinaci. Druhým (avšak nikoliv nutným) rysem takového spojení bývá jeho neobvyklá přenesenost, sémantický posun. Toto pojetí je založené jak na anomální kolokabilitě, spojitelnosti slov (popř. dalších jednotek) po stránce formální, výrazové, tak i sémantické a funkční, jež je proti formální stránce nerozložitelná ve své původní členy.“

Ve své pozdější publikaci Česká lexikologie (Filipec/Čermák, 1985, 166) poté udává, že Frazeologie a idiomatika studují „svěrázné jazykové jednotky různého typu a více úrovní, které dlouho vzdorovaly souvislému popisu“. Těmito jednotkami jsou míněny frazémy a idiomy.

2. Definice pojmů „frazém“ a „idiom“

Frazém a idiom jsou základními jednotkami frazeologie a idiomatiky. Rozdíl v názvosloví vysvětluje F. Čermák v jedné ze svých novějších publikací Idiomatika a frazeologie česká a obecná (2007, 33): „tento rozdíl v pojmenování jednotek vychází ze dvou různých náhledů na jejich povahu. Pokud uchopujeme jednotku z hlediska formálních rysů, označujeme ji jako frazém, zatímco při nahlížení z pozice relevantních sémantických rysů, tedy stránky významové, se jedná o idiom.“. Tohoto rozdělení se budu držet i ve své práci.

Pojmy „**frazém**“ a „**idiom**“ není možné vymezit jedinou (anomální) vlastností,

at' už formální či sémantickou nebo kolokační. Jejich dosud snad nejrozšířenější pojetí jako *ustáleného a reprodukovatelného spojení prvků (zvláště slov), jehož význam je (zčásti nebo zcela) neodvoditelný z významu jeho složek* nevyhovuje všem typům (např. frazémům s monokolokabilním komponentem) a je třeba ho odmítnout. (Čermák, 2007, 31).

Jednoduchou a srozumitelnou definici frazému však Čermák nabízí ve stejné publikaci (2007, 31). „Frazém je jedinečné spojení minimálně dvou prvků, z nichž některý (popř. žádný) nefunguje stejným způsobem v jiném spojení (resp. více spojeních), popř. se vyskytuje pouze ve výrazu jediném (resp. několika málo).“ Touto definicí je však zdůrazněna zejména stránka kolokační, byť zároveň implicitně naznačuje více než pouhou sémantickou zvláštnost a ji užít k praktické identifikaci frazému a idiomu.

Zároveň nabízí také tuto obecnou definici ve stejné publikaci (2007, 38-39): „Frazém a idiom je takové nemodelové a ustálené syntagma prvků, z nichž (aspoň) jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu (formálně a většinou i sémanticky). Prvkem se přitom rozumí běžná jazyková jednotka libovolné roviny (kromě fonologické), ve skutečnosti však pouze určitá podoba, forma této jednotky.“

Jednodušší a laičtější definice pojmu idiom se můžeme dopátrat v cambridgeském online slovníku (<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/idiom>). Slovník nabízí dvě definice - pro britskou a americkou angličtinu. *A group of words in a fixed order that have a particular meaning that is different from the meanings of each word on its own.* Tuto definici bychom mohli přeložit jako „**skupina slov v pevném pořadí**, který mají zvláštní význam odlišný od významů každého slova samostatně.“ *A group of words whose meaning considered as a unit is different from the meanings of each word considered separately.* Překlad této definice by byl „skupina slov, jejíž

význam jakožto **jednotky** se liší od významů každého slova samostatně.“ Obdobně idiomatické spojení definují také jiné anglicky psané slovníky.

Pokud bychom se chtěli dopátrat detailnější definice pojmu „frazém“, museli bychom nahlédnout do jedné z Čermákových starších knih (1990, 3), kde uvádí: „Frazém je jazyková jednotka každé jazykové roviny s obsahově-sématickou stránkou a zároveň i takové syntagma prvků, z nichž alespoň jeden je z hlediska druhého členem extrémně omezeného a zavřeného paradigmatu. V užším smyslu je frazém jednotkou především z hlediska formálního – na rozdíl od idiomu, který je obecně vymezován stejně, avšak především z hlediska obsahově semantického. Tato zčásti (ne však zcela) se překrývající terminologická dvojdomost je dána potřebou rozlišit specifické aspekty formální od sématicko-funkčních.“

Casadei (1995, 335) ve své definici idiomatického výrazu vyzdvihuje jako jeho hlavní znak zejména **ustálenost**, čímž zdůrazňuje žádnou či jen velmi malou modifikovatelnost výrazu a dále také **nekompozicionálnost**, což znamená, že význam výrazu jako celku nelze odvodit z významu jeho jednotlivých komponentů. Jako další typický znak idiomatického výrazu uvádí **rozšířenost použití**. Tím je myšleno, že za idiomy nelze považovat spojení, která jsou užívána pouze úzkou skupinou mluvčích (např. skupinou kamarádů nebo rodinou).

Nekompozicionálnost jako hlavní znak idiomatického výrazu zdůrazňuje také Simonetta Vietri (2014: 15) a poukazuje na to, že s obdobnou myšlenkou přišel již Henry Sweet v roce 1891. Tuto myšlenku rozvedli v 70. letech např. Fraser, Katz nebo Chomsky.

Z výše uvedených definic je patrné, že frazém a idiom jsou výrazy pro tutéž jednotku, nicméně je nezbytně nutné užívat oba termíny v závislosti na tom, co v určité konkrétní situaci zkoumáme. V případě, že daný termín zkoumáme z hlediska formálního, jedná se o frazém. V případě opačném, tedy nahlížíme-li na daný termín z obsahově-sémantického hlediska, jedná se o idiom. (Filipec, Čermák, 1985: 183) + (Čermák, 2007:33)

Vzhledem k tomu, že hlavní pozornost této práce je věnována sémantické stránce idiomů, budu se ve většině případů držet označení „idiom“.

2.1. Vztah frazému a idiomu k pravidelnému jazyku

Vztah idiomatických výrazů s pravidelným jazykem lze z hlediska ustáleného pojmenování obecně rozlišit do tří skupin (Filipec, Čermák, 1985: 192)

- a) idiomy jsou **primárním** pojmenováním (zpravidla protože se jedná o vysoce ekonomická vyjádření) a pravidelný jazyk pro daný význam nemá pojmenování – (*pelle d'oca*)
- b) idiomy jsou **paralelním** pojmenováním, které konkuruje pravidelnému jazyku – (*mettere la mano sul fuoco*)
- c) pro daný význam neexistuje idiomatický výraz, jen pojmenování v pravidelném jazyce – (*Che barba!*)

Profesor psychologie Philip Johnson-Laird, který působil na prestižní Princetonské Univerzitě, poznamenal poněkud suše, avšak trefně: „Pokud by přirozený jazyk vytvářel logik, idiomy by neexistovaly.“ (v předmluvě ke knize *Idioms: Processing, Structure, and Interpretation* - Cacciari, Tabossi, 1993). Johnson-Laird dále poznamenal, že „není vůbec zřejmé, proč by mluvčí měli používat výrazy, které nelze normálním způsobem pochopit. Idiomy by měly být vzácnými výjimkami srovnatelnými s překnutím. Přesto je obtížné mluvit spontánně, aniž by došlo k použití idiomatického výrazu.“

3. Vlastnosti frazémů a idiomů

Z formálního hlediska Čermák ve svém Slovníku české frazeologie a idiomatiky (1982, 64-66) rozlišuje 6 základních rysů, kterými se frazém vyznačuje. Jde o:

- diskrétnost – jednotka je tvořena seskupením alespoň dvou komponentů,
- nepravidelnost čili anomálie,
- nemodelovost – odpovídá jedinečnosti,
- ustálenost – obvyklý souvškyt komponentů,

- rekurentnost,
- reprodukovatelnost – vznikají nové frazémy, jiné však zastarávají.

Za velice důležitý základní rys nepochybně musíme považovat anomálii. Čermák (2007, 31) zdůrazňuje, že „Nemá-li daná kombinace anomálii žádnou, není to frazém.“ Pro pochopení nám může pomoci vysvětlení Františka Čermáka (2007, 30): „Zatímco pravidelné analogické kombinace jsou v jazyce opřeny o sémantická a formální pravidla a umožňují relativně neomezeně tvořit nové a nové kombinace, ..., anomální frazeologické kombinace jsou vždy jedinečné a omezené (absolutně, někdy jen na několik málo jasných členů)“. To znamená, že žádný z komponentů frazému nejde variovat jinak a nahrazovat ho za analogicky jiný ve stejné funkci či významu. Z výše uvedeného vyplývá **nemožnost paradigmatické záměny**, kterou lze ověřit **komutačním testem**. Jako příklady vymyšlených nefrazémových variací k frazémům zde Čermák uvádí např. *mít z něčeho lehkou/obtížnou hlavu, šesté/třetí kolo u vozu, jak si někdo odestele, tak se položí* aj. Zároveň však podotýká, že Řada frazémových komponentů nemá analogickou obdobu vůbec v žádném tvaru (či lemmatu*) v pravidelném jazyce a vyskytuje se pouze ve frazeologii.

4. Klasifikace idiomatických výrazů

Významná část typů frazému nemá žádné tradiční označení. Frazémy však často bývají laicky označovány jako **rčení** (příp. **slovní obraty**, **úsloví** atd.), na větné úrovni poté jako **příslloví**, **pořekadlo** nebo **pranostika**. Stranou stojí **přirovnání** a **binominály** (mohou zahrnovat i nefrazémy) a také **frazémy sysémantické**, které obecně mívají kolokační povahu. (Čermák 2007, 33)

Dle Kavky (2003, 24) lze idiomy rozdělit na **eufemismy**, **hyperboly**, **metafory**, **přirovnání**, **příslloví**, **rčení**, **vlastní idiomy**, **kvaziidiomy** a **slovní obraty**.

Frazémy a idiomy je možné členit dle několika hledisek. Některá jsou však nejasná (stylistická klasifikace), jiná jsou příliš obecná (sémiotická a znaková

klasifikace). Jiné klasifikace (diachronní a etymologická) postrádají solidní zdroje, další (sémantická/onomaziologická) postrádá jednoznačná kritéria (Čermák 2007, 44).

Z výše uvedených důvodů vyplývá, že pro praktickou část práce je vhodná pouze nejzákladnější klasifikace formálně strukturní, která je založena na rozdělení dle postavení v promluvě, tedy rozdělení na základě slovnědruhově příslušnosti vstupních komponentů. Na základě této klasifikace můžeme idiomy rozdělit na **kolokační** a **propoziční**. Kolokační výrazy jsou nevětné povahy, propoziční výrazy jsou povahy větné. (Čermák 2007, 214)

Na základě funkčního vztahu dělíme **kolokační** výrazy do dvou skupin, dále členěných na několik subtypů: (Čermák 2007, 214)

1. adkolokační

- a. verbální (*prendere piede*)
- b. nominální (*mani bucate*)
- c. modifikační (*a portata di mano*)
- d. relační (*a spese di*)
- e. substituční (*chissà chi*)

2. adpropoziční

- a. modifikační (*per una volta*)
- b. relační (*tanto...quanto*)

Frazémy **propoziční** lze dělit podle tvaru, ve kterém se vyskytují (jak v pozitivní, tak negativní podobě) (Čermák 2007, 214):

1. indikativní (*Lunga lingua, corta mano*)
2. imperativně-vokativní (*Le mani a casa!*)

3. interogativní (*Hai visto il lupo?*)

5. Vnitřní struktura frazémů a idiomů

5.1. Komponenty frazému a idiomu

V zásadě rozlišujeme komponenty homogenní (stejného slovního druhu) nebo heterogenní (různých slovních druhů), výrazně ovšem převažují komponenty heterogenní. Komponenty idiomů jsou značně rozmanité z hlediska frekventovanosti, neboť idiomy obsahují jak slova běžně velmi frekventovaně užívaná, tak i slova užívaná velmi zřídka. (Filipec, Čermák, 1985, 179)

Sémantická stránka komponentu může idiom zprostředkovaně ovlivnit v závislosti na tom, zda jsou komponenty monosémní či polysémní, autosémantické či synsémantické, motivované či desémantizované, konkrétní či abstraktní apod. (Filipec, Čermák, 1985, 179)

Ze sémantického hlediska bude má práce v analytické části zkoumat **frazémy somatické**, které jsou založeny na názvech částí lidského těla, u kterých je výrazně projevuje antropomorfický princip jazyka. Množství somatických frazémů se užívá také k označení **gesta** a mívají i dvojí denotát a dva odlišné významy. Jinak bývají také označovány jako **idiomy paralingvistické** a sice z důvodu, že spojují verbální jazyk s nejazykem. Tento sémantický typ je velmi nápadný, tradiční a zřejmě také univerzální (lze jej nalézt ve všech jazycích). (Čermák, 2007, 34)

6. Formální stránka komponentů

Vlastnosti struktury, tj. pořadí, druh, počet komponentů a druh relace mezi nimi, tvoří základní podobu frazému, tzv. invariant. Různými transformacemi lze ze základní

podoby frazému vytvořit další varianty. (Filipec, Čermák, 1985, 184) Variantnost zahrnuje jevy lexikální, morfologické, syntaktické i fonologické. Ustálené varianty zpravidla bývají vázané lokálně či časově, neustálené naopak autorsky nebo textově. Častý výskyt variant je způsoben neustálým vývojem jazyka, slabší normovaností a malou mírou kodifikace v této oblasti.

Dále můžeme vstupní komponenty dělit na základě příslušnosti k určitému slovnímu druhu. Vstupní komponenty mohou být vzájemně typově stejné neboli homogenní (tzn. náleží ke stejnému slovnímu druhu) nebo různé (náleží různým slovním druhům), tedy heterogenní. Komponentů homogenní povahy je výrazně méně.

U komponentů frazému a idiomu můžeme také zkoumat frekvenci, ovšem zde je patrná významná rozmanitost, neboť je možné nalézt slova velmi frekventovaná (např. slovesa *avere* nebo *essere*) i zcela okrajová. (Filipec, Čermák, 1985: 179)

7. Kolokační stránka komponentů

Filipec, Čermák (1985, 182) uvádějí: „Slova se dělí na **monokolokabilní**, kolokačně **neutrální** a kolokačně **široká** podle jejich míry kolokability (=spojitelnosti). Kombinace monokolokabilních slov neexistuje.“ Dále uvádějí, že monokolokabilním slovům odpovídají paradigmata jednočlenná, kolokačně neutrálním slovům paradigmata velká a kolokačně širokým slovům odpovídají krajně velká paradigmata. Zároveň tato paradigmata vytvářejí jejich povahu.

8. Formální stránka frazémů a idiomů

Casadei z hlediska formálnosti definuje frazém jako *ustálenou jednotku, která je tvořená minimálně dvěma komponenty, jejichž kombinace se vyznačuje jistou anomálností* (Casadei, 1996: 13).

Základním rysem je pevná vnitřní struktura idiomů, kterou se rozumí jako jejich abstraktní stavba daná kombinací určitého počtu a druhu komponentů. Vztah jednotlivých komponenty jů může být vyjádřen jejich pořadím, dále slovnědruhovou příslušností a v neposlední řadě pomocí relačních prvků. Každý z komponentů má ve spojení svou strukturní pozici.

Každá kombinatorická struktura je totožná s celou třídou konkrétních frazémů, ve kterých je realizována jako jejich společný prvek. Zároveň je určitým modelem, podle něhož mohou za specifických podmínek vznikat další frazémy. Vzájemně se ovšem odlišují svým významem a funkcí. (Vietri, 1985: 26) + (Filipec, Čermák, 1985: 184)

Pořadí, druh obsazení, minimální počet komponentů, či druh relace mezi nimi, neboli konstitutivní vlastnosti struktury vytvářejí její základní podobu, čili invariant. (Filipec, Čermák, 1985: 184)

Variantnost obsahuje různé jevy: lexikální, morfologické, syntaktické i fonologické. Varianty jsou buď ustálené nebo neustálené. Pokud chceme jednu z variant určit jako tvar základní, tedy invariant, posuzujeme zejména příznakovost a frekvenci. Za invariant považujeme bezpříznakový tvar neutrální a také nejvíce frekventovaný. Dále posuzujeme, zda-li je varianta vhodná pro tvorbu transformací – nejvhodnějšími tvary jsou infinitiv, nominativ, případně pozitiv. Pokud frazém neobsahuje ani jeden z těchto tvarů, za invariant se považuje nejfrekventovanější tvar (Filipec, Čermák, 1985: 186).

Ustálené varianty bývají vázané lokálně nebo časově, neustálené většinou autorsky či textově. Oba druhy variant jsou však ve srovnání s invariantem stylisticky příznakové. Častý výskyt variant je dán neustálým vývojem jazyka, slabší normovaností a malou mírou kodifikace v této oblasti. (Čermák, 2007: 41)

9. Sémantická stránka idiomů

Idiom a frazém nahlíženy jako celek však nelze dělit a z tohoto důvodu jsou pokusy o sémantickou analýzu nesmyslné. (Čermák, 2007, 34) Vietri (1985, 49) uvádí, že „idiomatické výrazy nejsou homogenní skupinou, tvořenou pouze netransparentními a neanalyzovatelnými výrazy, ale naopak existují různé druhy idiomů, jejichž komponenty v různé míře sémanticky motivují význam idiomu jako celku“.

Dle Geoffreyho Nunberga (Casadei 1996, 63) lze idiomatické výrazy z hlediska transparentnosti významu dělit následujícím způsobem:

- idiomy rozložitelné (decomponibili) – zde je možné pozorovat vztah mezi významem idiomu jako celku a významem některých (případně všech) komponentů

a) standardně rozložitelné (normalmente decomponibili) – založené pouze na konvenci; každý z komponentů v idiomu představuje určitou složku svého významu, analyzovatelnou

v daném kontextu. Tento druh idiomů je možné chápat jak jako doslovnou formu, tak i ve formě přenesené;

b) nestandardně rozložitelné (anormalmente decomponibili) – pro určení vztahu mezi významem komponentů a významu idiomu jako celku je nutná znalost metafory, tj. je nezbytné, aby metafora asociovala daný význam;

- nerozložitelné – vztah mezi komponenty a významem idiomu je zcela nejasný.

Filipec a Čermák (1985, 191) idiomatické výrazy rozlišují na základě **motivovanosti**, která je založena na vztahu sémantiky komponentů a sémantiky celého idiomu:

1. **dekonkretizace** – věc konkrétní představuje něco abstraktního (*non esserci con la testa* – být hlavou mimo = nedávat pozor)
2. **deanimalizace** – živočich je symbolem pro lidskou vlastnost, činnost nebo pro věc abstraktní (*fame da lupo* – hlad jako vlk)
3. **antropomorfizace** – věc nebo živočich představující člověka (*pecora nera* – černá ovce = negativní označení pro člověka, který se liší)

Čermák ovšem ve své pozdější publikaci zdůrazňuje, že *idiom a frazém nahlíženy jako celek však nelze dělit a z tohoto důvodu jsou pokusy o sémantickou analýzu nesmyslné.* (Čermák, 2007: 34)

10. Složky významu

Vezmeme-li v potaz dvě základní složky významu, tedy význam **nociální** (konceptuální) a význam **pragmatický** (konotativní), můžeme pozorovat, že idiomy mají oproti pravidelnému jazyku výraznější složku pragmatickou, zejména složky expresivní, symbolické a evaluativní (Čermák, 2007:38).

Pragmatické složky se oproti složkám nociónálním složkám významu liší tím, že jim zpravidla nelze přiřadit sémantický rys jednoznačně, někdy dokonce vůbec.

Expresivní složka významu dokazuje anomální vztah mezi významem komponentů a celku nebo částmi formy. Z hlediska formálního idiom vyjadřuje expresivitu pomocí **zvukomalebnoti, inkompatibility** prvků, použitím **deminutiva, nespisovného** nebo **monokolokabilního** prvku, apod. (Filipec, Čermák, 1985: 192-193).

Symbolická složka je založena na asociaci, což umožňuje díky různé asociaci zařazení jednoho idiomatického spojení do různých kontextů. (Čermák, 2007: 39).

Evaluativní složka symbolizuje hodnocení mluvčího na škále dobrý – špatný. Mluvčí tedy na základě použitého idiomatického spojení vyjadřuje kladné, neutrální, či záporné hodnocení (Čermák, 2007: 39).

Z výše uvedeného je patrné, že idiomatická spojení jsou oproti pravidelnému jazyku více závislé na kontextu. To je způsobeno také díky většímu podílu pragmatických složek významu. Díky vztahu kontextu a významu idiomu však toto spojení umožňuje vysokou aktualizaci významu idiomu právě vlivem kontextu. Možnost změny významu je čtenější zejména u idiomů neustálených a u idiomů s monokolokabilním komponentem (Filipec, Čermák, 1985: 193).

Jako další vlastnost většiny idiomatických spojení uvádí Čermák také vágnost, která taktéž podporuje spojení významu a kontextu, ovšem právě díky své neurčitosti je nanejvýš nevhodné dávat taková idiomatická spojení do vztahu s odborným jazykem. (Čermák, 2007: 39).

11. Funkce idiomů

Jelikož jsou frazémy a idiomy pojmenováním, slouží ze své podstaty ke komunikaci. V textu lze dále rozlišit dvě funkce: **strukturní** a **nominativní**. Strukturní funkcí označujeme postavení idiomu ve vyšší jednotce. Pro idiomy kolokační, tedy nevětné povahy, je tím tedy myšleno jejich postavení ve větě a pro idiomy větné neboli propoziční, jejich postavení v rámci promluvy. Nominativní funkce (pojmenovávací funkce) je dána především sémantickou povahou idiomu. Má dvě základní složky – funkci dezignativní a pragmatickou. Funkce dezignativní je založena na vztahu frazému k jeho denotátu (základnímu významu), naopak pragmatická funkce je založena na vztahu uživatele k frazému. (Čermák 2007, 114-115).

Dále idiomy v textu plní funkci estetickou (např. metaforu), ekonomickou (stručnost a přesnost pojmenování např. vlastnosti, kterou by jinak bylo nutné vyjádřit delším opisem), evaluativní (např. přirovnání). Především v uměleckém stylu je užití idiomů znakem vytríbeného a bohatého slovníku spisovatele. Jelikož je frekvence idiomů v textu omezená vzhledem k jejich sémantické povaze, za text bohatý na idiomatická spojení lze označit takový, ve kterém připadá jeden idiom na 80 – 120 slov (Čermák, 2007: 61).

12. Stylové rozvrstvení

Idiomy jsou v jazyce distribuovány oproti pravidelným pojmenováním odlišně. Velká část idiomů je používána v neformálním mluveném jazyce, zejména kvůli své expresivitě a ekonomičnosti. Jelikož jsou výrazně stylově variabilní, objevují se v různých stylech projevu. (Filipec, Čermák, 1985: 197):

1. idiomy poetické
2. knižní
3. publicistické
4. neutrální
5. kolokviální
6. slangové
7. argotické

13. Překlad idiomů do cizího jazyka

Ve všech jazycích existuje velké množství idiomů. Idiomatická spojení jsou v každém jazyce jedinečná, ustálená slovní spojení, jejichž význam nelze odvodit z jednotlivých slov daného spojení. Protože každý jazyk má svůj vlastní způsob vyjadřování určitých věcí, idiomatické výrazy jsou vždy specifické pro jazyk a kulturu. Výraz v jednom jazyce nemusí existovat v jiném jazyce, nebo se jazyk může velmi lišit výraz vyjadřující stejný význam. To je důvod, proč překlad idiomů může velmi často být problematický.

Je zřejmé, že velké množství idiomatických výrazů je přeložitelné pouze velmi obtížně, neboť v cílovém jazyce nemají doslovný ekvivalent. Tato „nepřeložitelnost“ je v praxi problémem zejména při použití strojových překladů. *„Pokud vezmeme v úvahu kulturní a geografickou koexistenci jazyků, je jasné, že ve vztahu k různým jazykům se vždy vyskytne jiný soubor nepřeložitelných idiomů.“* (Filipec, Čermák, 1985, 191).

Velmi typickou vlastností idiomů, kterou musíme zohlednit při překladu je také jistá nejednoznačnost nebo dvojsmyslnost, což je fenomén, který je přítomný na různých úrovních lingvistické analýzy (Piantadosi, S.T., et al. The communicative function of ambiguity in language. Cognition, 2011). Stejný autor rovněž tvrdí, že *jakýkoliv efektivní komunikační systém bude přirozeně nejednoznačný*.

Obecně lze říci, že idiomatická spojení jsou určitým „překladačským oříškem“, neboť překladatel musí disponovat vyšší znalostí jazyka. Z tohoto důvodu se musíme na problematiku překladu idiomatických spojení zaměřit detailněji s cílem pochopit význam idiomu v originálním jazyce. Zjistíme, že značná množina idiomů nemusí mít v cílovém jazyce výraz ekvivalentní, aby byla snadno přeložitelná, u mnohých je to ale právě naopak. Například výraz *avere il pollice verde* bychom doslovně přeložili jako „mít zelený palec“, ovšem v češtině je běžný výraz „mít zelené ruce“.

Naopak spojení *Che barba!* Je typickým příkladem spojení, které nelze do češtiny přeložit za pomoci idiomu.

Teorie překladu idiomatických spojení se různí, avšak shoda panuje v tom, že nejméně vhodnou strategií je doslovný překlad.

14. Shrnutí teoretické části

Ačkoli se může na základě výše uvedeného zdát, že frazémy/idiomy stojí někde na pokraji jazyka, je naopak nutno zdůraznit, že jsou jeho pevnou součástí. Jejich zvýšený výskyt můžeme pozorovat zejména ve slangu či žargonu, avšak významně pronikají i do jazyka běžného.

Uvedená teoretická část práce slouží jako úvod pro část analytickou, ve které budou použita formální klasifikace idiomů na základě jejich postavení v promluvě a vnitřní struktury dle Čermáka (2007: 214), která tvoří celou první část analýzy. Další částí analytické části je pak translatologická analýza, kde budou s ohledem na

sémantické rysy vybraného vzorku idiomů nastíněny možnosti překladu těchto idiomatických spojení, která obsahují název části těla, do českého jazyka.

II. ANALYTICKÁ ČÁST

1. Vnitřní formálně – strukturní analýza

V úvodní kapitole analytické části bude provedena analýza vybraného vzorku idiomů na základě jejich postavení v promluvě a podle jejich vnitřní formální struktury, tzn. na základě slovnědruhové příslušnosti jejich komponentů (dělení dle Čermáka, 2007: 214, viz teoretická část této práce.

1.1. Adkolokační výrazy

1.1.1. Verbální:

V + N prendere piede, avere orecchio

V + art + N

Člen neurčitý non alzare un dito, fare un gomito, non importare un corno, non torcere un capello/un pelo

Člen určitý aprire le mani, stendere la mano, mordersi le dita, leccarsi le dita, stirare le gambe, alzare il gomito, baciarsi il gomito, volgere le spalle, rompersi la schiena, curvare la schiena, gonfiare la testa, portare le corna, fare le corna

V + V + art + N far venire la barba

V + prep + N mettere in piedi, stare in piedi, rimettersi in gamba, darsela a gambe, fare da spalla, lavoro di schiena, mettersi in ginocchio,

V + prep + art + N venire per le mani, non cedere di un pollice, prendersi per i capelli, non esserci con la testa, fatto coi piedi

V + prep + art + N + agg partire col piede giusto/sbagliato

V + N + prep + N	mettere mano a qualcosa, tenere qualcuno in pugno, avere qualcuno in pugno, non avere peli su lingua, fare orecchie da mercante
V + art + N + prep + N	bagnarsi le mani di sangue, avere le mani di creta(/ricotta/burro/pastafrolla/vetro), avere il cuore in mano, mettere un piede in fallo, voltare le spalle a qualcuno, fare la bocca a qualcosa, togliersi il pane di bocca, avere un diavolo per capello, spaccare un capello in quattro, mettere le corna a qualcuno, avere le coda di paglia, reggere la coda a qualcuno
V + art + N + prep + art + N	mettere le mani sul fuoco, mettere i piedi nel piatto, darsi la zappa sui piedi, cercare il pelo nell'uovo, mettersi le mani nei capelli
V + art + agg + N	avere una bella mano
V + agg + N	avere buone spalle, avere buon orecchio
V + art + N + agg	avere la mano leggera, avere le mani rapaci, avere il pugno proibito, avere il pollice verde, essere di bocca buona, essere di bocca dolce, avere le orecchie lunghe, tirare le orecchie a qualcuno, avere la bocca buona/cattiva
V + prep + N + agg	restare a mani vuote
V + prep + agg + N	spargere a piene mani
V + agg + prep + N	essere lesto di mano, essere largo di mano, essere stretto di mano
V + Adv + prep + N	avere tanto in mano,
V + Adv + art + N	nascondersi dietro un dito
V + art + N + prep + art + N	prendere il toro per le corna

1.1.2 Nominální:

N + prep + N

DI	pugno di ferro, dito di apostolo, lavata di testa, zampe di gallina, zampe di mosca, olio di gomito, bocca d'oro, cervello di gallina, piede di porco, testa di turco
A	gomito a gomito, spalla a spalla, testa a testa
N + prep + agg + N	notizia di prima mano,
N + agg	mano nera, mani pulite, mani pesanti, mano d'opera, mano pubblica, mani bucate, mani benedette, pugno duro
N + prep + cong + N + prep + N	mano di ferro e guanto di velluto

1.1.3 Modifikační:

Prep + N + prep + N a portata di mano, a mano a mano

Prep + art + N + cong + prep + art + N con le mani e coi piedi

Prep + N a mano

Prep + N + agg a mani giunte, a man salva

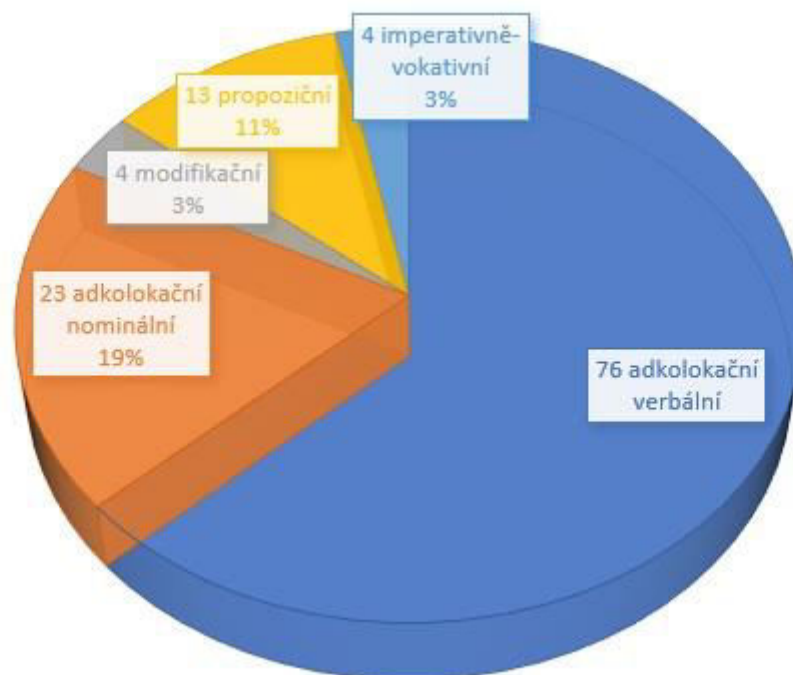
1.2 Propoziční

A chi ti porge un dito non prendere la mano. Al villano, se gli porgi il dito, si prende la mano. Dalla mano si riconosce l'artista. Gioco di mano gioco di villano. Lunga lingua, corta mano. Una mano lava l'altra e tutte e due lavano il viso. Giugno la falce in pugno. A caval donato non si guarda in bocca. Chi non ha testa abbia gambe. Dove c'è l'amore, la gamba trascina il piede. È meglio testa di lucertola che coda di drago. Una bella barba e un cuor valente adornano l'uomo. Chi non apre la bocca, non le piove dentro.

2. Imperativně – vokativní

In bocca al lupo! Giù le mani! Le mani a casa! Un corno!

2. Typy idiomatických výrazů podle formální struktury

3. Možnosti transformace a syntaktické manipulace idiomů

Vzhledem k tomu, že jednou ze základních vlastností idiomatických spojení je anomálnost, znamená to, že není možné manipulovat stejným způsobem se všemi spojeními, která mají stejnou stavbu. To znamená, že vnitřní transformace idiomů je individuální pro každé spojení. Vzhledem ke své anomálnosti mají idiomatická spojení oproti pravidelnému jazyku značně omezené možnosti manipulace. Níže popíši několik případů omezení, která byla zjištěna na základě výzkumu za pomoci slovníku InterCorp.

U idiomatických spojení zejména není možné:

- tvořit jednotné číslo u nominálních idiomů (mani pullite - *mano pullita, mani bucate - *mano bucata atd.) nebo použít singulár u podstatného jména, vyskytujícího se ve verbálním idiomu (restare a mani vuote- *restare a mano vuota, spargere a piene mani- *spargere a piena mano atd.)
- tvořit množné číslo (mano nera - *mane nere, cervello di gallina - *cervelli di gallina, apod.) – vytvářet komparativ a superlativ u přídavných jmen (mano nera - *mano nerissima)
- vkládat prvek, který modifikuje komponent idiomatického spojení (mano nera - *

- mano nera come il carbone, pugno duro - * pugno duro come il diamante)
- modifikovat celé idiomatické spojení (mano nera - *una brutta mano nera)
 - použít libovolně synonymní výrazy (pugno duro – *pugno solido; v některých případech je ovšem možnost použití synonymních výrazů běžná: např avere le mani di creta/ricotta/burro/pastafrolla/vetro)
- V případě slovesných idiomů je často omezená možnost tvořit:
- otázky (far venire la barba – *Si fa venire la barba?)
 - některých slovesných časů, např. futura (mettersi le mani nei capelli - * ci metteremo le mani nei capelli)
 - imperativu (cercare il pelo nell'uovo – *cerchi il pelo nell'uovo!)
 - některých osob, např. 1. singuláru (nascondersi dietro un dito - * mi nascondo dietro un dito) – vytýkáci konstrukce (prendere il toro per le corna - * E' stato un toro, che hai preso per le corna...)

Některá idiomatická spojení jsou charakteristická proto, že se typicky vyskytují v určitém konkrétním tvaru, často např. infinitivu (far venire la barba).

Častým jevem, který se vyskytuje u idiomatických spojení, je redukce. K redukci dochází v těch případech, kdy je daný obrat je natolik známý, že není nutné jej použít celý, aby posluchač sdělení pochopil. Například: a *Chi non apre la bocca...*, *A chi ti porge un dito...*, *a caval donato...*, *apod.*

U idiomatických výrazů se zejména vlivem jejich ustálenost zachovaly určité prvky, které bychom již mohli vzhledem k jejich řídké četnosti použití v běžné mluvě označit za archaismy. Velmi často je tento tvar vyjádřen pomocí apokopy, např. far (far venire la barba), man (a man salva), cuor (Una bella barba e un cuor valente adornano l'uomo). *apod.* Tyto tvary se v pravidelném jazyce neobjevují zdaleka tak často, jako v idiomatických spojeních.

4. Translatologická analýza

V této kapitole představím možnosti překladu vybrané množiny italských idiomů do českého jazyka. Pro účely znázornění míry ekvivalence bude vzorek rozdělen do následujících šesti skupin:

1. Idiomy, které mají v češtině doslovný ekvivalent;
2. Idiomy, které v češtině sice mají doslovný ekvivalent, častěji se však používá jiný výraz;
3. Idiomy, kterým v českém jazyce odpovídá idiomatické spojení obsahující název jiné části těla než v italském jazyce;
4. Idiomy polysémní, jejichž význam, a tudíž i překlad, se mění dle kontextu, v jakém jsou použity – míra ekvivalence je v této skupině různá – od doslovných ekvivalentů až po neexistenci frazeologického vyjádření v češtině;
5. Idiomy, jejichž český ekvivalent neobsahuje žádný název části těla;
6. Idiomy, které v českém jazyce nemají ekvivalentní vyjádření, tedy je nutné při překladu použít jiné než frazeologické vyjádření. *U této skupiny frazému a idiomů jsou nastíněny možnosti překladu.*

Nutno dodat, že toto rozdělení je pouze orientační, neboť některé idiomy se nacházejí na pomezí dvou skupin. Cílem translatologické analýzy však bude nejen určit míru ekvivalence při překladu, ale také představit možnosti překladu do českého jazyka. Překlad idiomů je zpravidla ovlivněn kontextem, ve kterém je daný idiom použit. Proto musíme počítat s tím, že v různých kontextech bude tentýž idiom pravděpodobně přeložen odlišně. Nelze tedy na základě jednoho kontextu determinovat jediný univerzální vhodný překlad, který by byl použitelný v libovolném kontextu.

Pro příklady uvedené v translatologické analýze je zdrojem online korpus Intercorp.

4.1. Idiomy, které mají v češtině doslovný ekvivalent

Do této skupiny řadíme takové idiomy, které mají svůj prakticky doslovný český ekvivalent a totožný překlad bez ohledu na kontext. Do této skupiny se řadí: *mano nera* – černá ruka, *notizia di prima mano* – zpráva z první ruky, *mani pulite* – čisté ruce, *a portata di mano* – na dosah ruky, *La mano di Dio* – Boží ruka, *a mano a mano* – ruku v ruce, *essere nelle mani di qualcuno* – být v něčích rukou, *stendere la mano* – natahovat ruku, *mettere la mano sul fuoco* – dát ruku do ohně, *tenere qualcuno in pugno* – držet někoho v hrsti, *avere qualcosa in pugno* – mít něco v hrsti, *non muovere un dito a favore di qualcuno* – nepohnout pro někoho ani prstem, *essere con una piede nella fossa* – být jednou nohou v hrobě, *con le mani e coi piedi* – rukama nohama, *rimettersi in gamba* – znovu se postavit na nohy, *con la coda fra le gambe* – s ocasem mezi nohama, *voltare le spalle a qualcuno* – obrátit se k někomu zády, *ridere alle spalle di qualcuno* – smát se někomu za zády, *curvare la schiena* – ohnout hřbet, *a mezza bocca* – na půl úst/huby, *togliersi il pane dalla bocca* – utrhovat si chléb od úst, *mettere in bocca a qualcuno* – vložit někomu něco do úst, *per un pelo* – o chlup, *avere il naso all'insù* – mít nos nahoru, *non vedere più in là del proprio naso* – nevidět si dál než na špičku nosu, *anche i muri hanno orecchi* – také stěny mají uši, *sbattere la testa contro il muro* – mlátit hlavou do zdi, *mettere le corna a qualcuno* – nasadit někomu parohy,

portare le corna – nosit parohy, *fare le corna* – ukázat paroháče, *serpe sul seno* – had na prsou, *il braccio della legge* – ruka zákona, *braccio destro* – pravá ruka, *mostrare i denti* – cenit zuby, *avere due facce* – mít dvě tváře, *aprire gli occhi* – otevřít oči, *avere qualcosa nel sangue* – mít něco v krvi, *viso pallido* – bledá tvář

Některé idiomy se liší pouze malými modifikacemi, například:

- použitím **zdrobněliny** - *non torcere un capello a qualcuno* – nezkřivit nikomu ani vlásek
- použitím **hovorového výrazu** - *in piedi* – na stojáka
- **přidáním přídavného jména** - *dare una mano a qualcuno* – podat někomu pomocnou ruku

Un' Europa a due velocità in materia di energia non risolverà il problema della penuria o dell' inefficienza energetiche. Dovremmo dare una mano a quelle regioni che sono rimaste indietro, anche se non è facile, nella realtà economica moderna.

Energeticky dvourychlostní Evropa neodstraní energetickou chudobu ani neúčinnost. Měli bychom těmto regionům, které zaostávají, podat pomocnou ruku, třebaže to v dnešní hospodářské situaci není snadné.

- **použitím jiného přídavného jména** - *essere la lunga mano di qualcuno* – doslovný překlad by byl „být dlouhá ruka někoho“, v češtině se ovšem užívá spojení „být prodloužená ruka někoho“

Dále například výraz *partire col piede giusto/sbagliato* bychom přirozeněji přeložili jako vykročit pravou/levou nohou namísto vykročit správnou/špatnou nohou, ovšem lze říci, že v tomto případě je překlad motivován hlavně citem a osobní preferencí překladatele.

Siamo partiti col piede sbagliato. Ricominciamo daccapo...

Vykročili jsme levou nohou. Začneme znovu...

Nutno dodat, že italština používá také idiomatické spojení *partire col piede destro*, avšak tento výraz není tak frekventovaný.

4.2. Idiomy, pro které v češtině existuje doslovný ekvivalent, ale frekventovanější je jiný výraz.

Do této skupiny řadíme taková idiomatická spojení, která sice v češtině ekvivalent, ale používanější je jiný výraz. U této skupiny idiomů hraje při překladu velkou roli kontext, ve kterém se dané spojení nachází a nepochybně také osobní preference, na které mohou mít vliv i různé kulturní faktory jako např. „regionální příslušnost“.

Například výraz *essere con le spalle al muro*, který bychom doslovně přeložili jako „být zády ke zdi“, obvykle se v češtině používá „být přitlačen ke zdi“, avšak čtenější je použití spojení „být zahrán do kouta“.

Talvolta un parlamentare si trova con le spalle al muro nelle scelte che deve operare. Il voto su questa relazione ne è un esempio emblematico. Da una parte, abbiamo una relazione che vuole introdurre una legislazione che io ritengo fortemente dubbia in molte sue parti...

Někdy bývá poslanec ve volbách, které musí učinit, **zahrán do kouta**. Hlasování o této zprávě je symbolickým příkladem. Na druhou stranu je tu zpráva, která chce zavést právní předpisy, o kterých v mnoha jejich částech pochybují ...

Podobným případem je také spojení *gonfiare la testa* – hustit do hlavy. Toto spojení bychom pravděpodobněji přeložili jako „hučet do někoho/někomu do hlavy“ či „valit klíny do hlavy“, případně „oblbovat řečmi“.

U tohoto příkladu bude pravděpodobně překlad silně ovlivněn osobními preferencemi a kreativitou překladatele.

*Non voglio **gonfiarti la testa** ma mi sei mancato. - Che coincidene'a! Anch'io mi manco un po'.¹*

Nechci tě moc oblbovat, ale chyběl jsi mi. – Jaká náhoda! Ty mi taky trochu chybíš.

Dále můžeme zmínit výraz *toccare il cuore* – chytnout za srdce, který bychom mohli definovat jako knižní a v běžném jazyce běžně nepoužívaný. Mluví by

¹ Zdroj: Subtitles: Wild Wild West

pravděpodobně použil výrazy jako „dostalo mě to“ nebo chytlo mě to.

Il concerto mi ha toccato il cuore. Una meraviglia!

Ten koncert **mě dostal**. Nádhera!

Poněkud specifický je případ spojení *prendere il toro per le corna* – chytit býka za rohy. Toto spojení se identicky v českém jazyce vyskytuje pouze v překladech zahraničních děl (nejen z italštiny) a je patrné, že rodilý Čech by v běžné mluvě toto slovní spojení nepoužil. Dokonce lze říci, že bez znalosti kontextu by tomuto idiomatickému spojení ne každý porozuměl. Nejpřirozenějším ekvivalentem v českém jazyce by bylo patrně spojení „postavit se k něčemu čelem“ a je otázkou, zda-li by nebylo vhodnější je použít namísto doslovného překladu.

*Il mio avvocato ha tentato di convincermi a non venire. Dice che da dopo il colloquio con ciò che ha in mano può procedere. Ma a me non fa paura prendere il toro per le corna. E dato che la cosa sta andando così, È meglio essere chiari. Molto bene. Sto aspettando. Abbiamo il suo quadro medico. Questo è un crimine serio. Il suo avvocato dovrebbe averglielo detto.*²

...já se nebojím **postavit se k tomu čelem**. A vzhledem k tomu, jak se věc vyvíjí, je lepší být upřímný.

Podobným případem je také spojení *leccarsi le dita* – olizovat si prsty. Také toto spojení se v přeneseném významu v běžné mluvě českého jazyka nepoužívá. Ekvivalentním výrazem v českém jazyce je spojení „mít boule za ušima“ a tento výraz bychom tedy mohli zařadit do následující skupiny idiomů.

4.3. **Idiomy, kterým v českém jazyce odpovídá idiomatické spojení obsahující název jiné části těla než v italském jazyce**

Následující výrazy obsahují v češtině název jiné části těla:

- *non ha né capo né coda* [nemá to ani hlavu ani ocas] – nemá to hlavu ani patu
È una faccenda che non ha né capo né coda. Sembra un affare di donne.

Je to záležitost, která nemá hlavu ani patu. Vypadá to jako nějaká ženská

² Zdroj: Subtitles: Cachorro

záležitost.

- *avere il pollice verde* [mít zelené palce] – mít zelené ruce

*Trascorrere il proprio tempo in giardino, dedicandosi alla cura di piante e fiori, può essere un hobby molto terapeutico, perfetto per allontanare lo stress della routine. Anche chi **non ha il pollice verde** può iniziare questo tipo di attività: l'obiettivo finale è imparare le regole principali per mettere in pratica un giardinaggio sostenibile, attento al rispetto della natura e dell'ambiente.*

Trávit svůj čas na zahradě, věnovat se péči o rostliny a květiny, může být velmi terapeutické koníček, ideální pro odvrácení stresu z rutiny. I ti, kteří **nemají zelené ruce**, mohou začít s těmito činnostmi: konečným cílem je seznámit se s hlavními pravidly praktikování udržitelného zahrádkářství, dbajícimi na respektování přírody a životního prostředí.³

- *avere le braccia lunghe* [mít dlouhé paže] – mít dlouhé prsty

*Tutti i capi di Cosa Nostra **hanno le braccia lunghe**.*

Všichni vůdci Cosa Nostry **mají dlouhé prsty**.

- *cadere in bocca al nemico* [padnout do pusy nepřítele] – padnout do rukou nepřítele

*Siccome i Tedeschi hanno scelto una tattica molto buona, i francesi **sono caduti proprio nel bocca del nemico**.*

Jelikož Němci zvolili velmi dobrou taktiku, Francouzi **padli přímo do rukou nepřítele**.

- *averne fin sopra i capelli* [mít toho až nad vlasy] – mít něčeho až nad hlavu (v italštině se řídčeji používá také výraz *averne fin sopra la testa*)

*E chiudi il becco, una buona volta! Verrà il giorno in cui ti farò vedere chi aveva ragione! **Ne ho fin sopra i capelli** di queste balordaggini e ti ripagherò come meriti delle tue canzonature!⁴*

A zavři zobák jednou provždy! Přijde den, kdy ti ukážu, kdo měl pravdu! **Mám až nad hlavu** těch hloupostí a za odměnu ti tvé škádlení vrátím!

³ (<https://dilei.it/lifestyle/giardinaggio-sostenibile-5-consigli-per-avere-pollice-verde/530115/>)

⁴ Zdroj: Il diario di Anna Frank

Dalším výrazem, který lze v češtině vyjádřit za pomoci idiomu obsahujícího název jiné části těla by bylo spojení *avere la coda di paglia*, jež bychom doslova přeložili jako „mít slaměný ocas“. Používá se v případech, kdy o někom tvrdíme, že nemá čisté svědomí, případně něčeho lituje apod. V češtině bychom našli podobný idiom ve spojení „mít máslo na hlavě“, které ovšem dle mého mínění není možné použít ve všech případech.

*In quei giorni le ho raccontato tutto il Piano, finito nei suoi minimi particolari. Lei sapeva della malattia di Diotallevi, e io mi sentivo **la coda di paglia**, come se avessi fatto qualcosa che non dovevo, e cercavo di raccontarlo per quel che era, solo un gioco di bravura.*⁵

V té době jsem jí řekl celý plán až do nejmenších detailů. Věděla o Diotalleviho nemoci a já jsem cítil **máslo na hlavě**, jako bych udělal něco, co jsem neměl, a snažil jsem se to říct, jak to je, jen hra dovedností.

4.4. Idiomy polysémní, jejichž význam, a tudíž i překlad, se mění dle kontextu, v jakém jsou použity – míra ekvivalence je v této skupině různá – od doslovných ekvivalentů až po neexistenci frazeologického vyjádření v češtině

Tato skupina idiomů je velice specifická, neboť se zde vyskytují výrazy, jejichž překlad může být různý v závislosti na kontextu, v jakém jsou použity. Někdy se tedy do češtiny přeloží se stejným názvem části těla, který obsahují v italštině, někdy s názvem jiným a jindy název části těla neobsahují vůbec.

Například spojení *zampe di gallina* – muří noha, může znamenat nečitelné písmo – zde bychom našli shodný český ekvivalent ve spojení „muří noha“

⁵ Zdroj: Eco, Umberto, *Il pendolo di Foucault*

Che zampe di gallina! Non si legge niente!

To je ale **muří noha!** Nic nejde přečíst!

Dále toto spojení může být použito jako pojmenování pro oční vrásky – pro tento význam neexistuje v současné češtině idiomatičké spojení.

*A Monsieur Delatour gli anni davano invece un tocco di fascino, come succede a volte agli uomini che non sono bellissimi: tempie argentate, rughe e zampe di gallina attorno agli occhi, abbronzatura leggera, occhi azzurri.*⁶

Panu Delatouroví roky dávaly místo toho nádech kouzla, jak se někdy stává mužům, kteří nejsou příliš krásní: stříbřitá hlava, vrásky kolem očí, mírné opálení, blankytné oči.

Dalším příkladem je spojení *mani bucate* – děravé ruce, které má v italštině význam být rozhazovačný, neschopný zacházet s penězi.

*Sul serio. Sono nato con le mani bucate. Quello che non spendo, lo perdo.*⁷

Vážně. Narodil jsem se s děravýma rukama. Co neutratím, ztratím.

V češtině se ovšem s tímto významem setkáme zřídka, opět se jedná převážně o překlady cizojazyčných textů. V českém jazyce by spojení „děravé ruce“ značilo spíše jistou nešikovnost – člověku, který má děravé ruce, často padají věci na zem.

Idiomatičké spojení *prendere/prendersi qualcosa sulle spalle* označuje obdobné české spojení „mít/nést na ramenu (na badrech) odpovědnost“.

*Il tempo stringe, ed è necessario che i 13 uomini e le 6 donne che prenderanno sulle spalle il destino del paese lo tengano bene a mente. Due anni e mezzo sono pochi per risanare le finanze pubbliche, adattare il nostro modello socio-economico alla realtà del XXI secolo e mettere in atto una riforma dello stato.*⁸

Čas se krátí a je nutné, aby to 13 mužů a 6 žen, kteří **nesou na bedrech** odpovědnost za osud země, mělo na paměti. Dva a půl roku jsou příliš krátká doba na obnovu veřejných financí, přizpůsobení našeho socioekonomického modelu realitě 21. století a provedení státní reformy.

⁶ Zdroj: Tabucchi, Antonio: Il gioco del rovescio

⁷ Zdroj: Salinger, Jerome David: Il giovane Holden

⁸ Zdroj: Finalmente un governo

Pokud však v tomto spojení změníme sloveso a použijeme výraz *avere qualcosa alle spalle*, významově se přiblížíme českému výrazu „mít něco za sebou“.

*Alla doccia mancava la pannocchia forata, era semplicemente un tubo sporgente da cui sgorgava un getto d' acqua all' altezza della testa, ma lavarmi mi parve la cosa più voluttuosa del mondo: **avevo sulle spalle otto ore di aereo, tre ore di permanenza all' aeroporto e l' attraversamento di Bombay. Non so quanto tempo dormii.***⁹

Sprše chyběla hlavice, byla to pouze trčící trubka, ze které tryskala voda ve výšce hlavy, ale v tu chvíli mi mytí připadalo jako nejpříjemnější věc na světě: **měl jsem za sebou** osm hodin v letadle, tři hodiny na letišti a přejezd Bombaje. Nevím, jak dlouho jsem spal.

V případě, že má spojení formu *avere anni sulle spalle*, mluvíme o někom nebo o něčem velmi starém.

*Entrambi **abbiamo parecchi anni sulle spalle**. Già, vecchie creature malconcie. Quanti anni hai, 120?*¹⁰

Oba **máme na svých bedrech** hodně let. Jsme již stará, potlučená stvoření. Kolik ti je let, 120?

Jako další příklad bych uvedl nominální výraz *gomito a gomito*, který bychom v závislosti na kontextu mohli přeložit „loket na loket“, „rameno na rameno“, „bok po boku“ či „hlava na hlavě“, případně jej lze přeložit bez využití idiomatického spojení „vedle sebe“.

*È proprio la capacità di collaborare ad aver fatto progredire la specie umana. Coloro che lavorano **gomito a gomito** non si limitano a spostare un tronco, ma creano un legame d' amicizia che ha un suo valore intrinseco e continuerà ad averlo anche per altre attività future.*¹¹

Je to právě schopnost spolupracovat na rozvoji lidského druhu. Ti, kteří pracují **bok po boku**, se neomezují na posouvání kmene, ale vytvářejí pouto přátelství, které má svou vlastní vnitřní hodnotu a bude ji mít i pro další budoucí aktivity.

⁹ Zdroj: Tabucchi, Antonio: Notturmo indiano

¹⁰ Zdroj: Subtitles: Red

¹¹ Zdroj: Adela Cortina: La crisi è stupida

*La città del Cairo è diventata una regione tentacolare con 20 milioni di abitanti che vivono **gomito a gomito** con infrastrutture inadeguate.*

Káhira se vyvinula v rozsáhlý region se dvaceti miliony obyvatel, kteří žijí **hlava na hlavě** s nedostatečnou infrastrukturou.

*Viviani è negli ultimi 100 metri **gomito a gomito** con Cavendish, ma la corsa è finita! L'italiano vince! Secondo Cavendish! Eccellente successo!*

Viviani je na posledních sto metrech **loket na loket** s Cavendishem, ale závod je už u konce! Ital vítězí! Cavendish druhý! Vynikající úspěch!

4.5. Idiomy, jejichž český ekvivalent neobsahuje žádný název části těla

Idiomická spojení patřící do této skupiny mají v češtině jednoznačný ekvivalent, který ovšem neobsahuje název části těla.

Tenere il piede in due staffe [mít nohu ve dvou třmenech] – sedět na dvou židlích

Mettere i piedi sul collo a qualcuno [dát někomu nohy na krk] – dát někomu nůž na krk

Stirare le gambe [natáhnout nohy] – natáhnout bačkory

Alzare il gomito [pozvednout loket] – mít splávek

Cercare il pelo nell'uovo [hledat chlup ve vejci] – být puntičkář

Tirare con i denti [tahat za zuby] – vypotit ze sebe něco, vymáčkout se

Avere qualcuno sulle corna [mít někoho na paroží] – mít na někoho spadeno

Podobným případem je další verbální výraz *toccare il cielo con un dito*, který bychom doslovně přeložili jako „dotknout se prstem nebes“. V českém jazyce bychom pravděpodobně vynechali název části těla a použili výraz „dotknout se nebe“, případně bychom použili spojení „dosáhnout vrcholu blaha“ či pouze „dosáhnout vrcholu“.

*Prendi questo! Ti farà sciogliere un po'. Aspetta di **toccare il cielo con un dito!***¹²

Quanto dura l'effetto?

Vem si tohle! Trochu tě to uvolní. Počkej, **dosáhneš vrcholu blaha!**

Jak dlouho to působí?

¹² Zdroj: Subtitles: Black Swan

Dalším případem je výraz *tenere in piedi* [držet na nohou], který bychom do češtiny přeložili pomocí spojení „držet při životě“.

*L' articolo 121 sarà invocato da tutti questi paesi. Presidente Barroso, lei ha detto prima che manterremo la nostra rotta, ciò significa che milioni di cittadini in Europa dovranno affrontare il dolore se cerca di **tenere in piedi** questo progetto disastroso che è l' euro. Cadrà a pezzi; su questo non v'è dubbio, così come fu per la Gran Bretagna con il meccanismo del tasso di cambio nel 1992.*

Všechny země se odvolají na článek 121. Pane předsedo Barroso, řekl jste, než budeme pokračovat v našem kurzu, to znamená, že miliony občanů v Evropě budou muset čelit bolesti, pokud se budou snažit **držet při životě** tento katastrofální projekt, kterým je euro. Padne na kusy; k tomu není pochyb, jako tomu bylo v případě Velké Británie s mechanismem směnných kurzů v roce 1992.

Dále můžeme do této skupiny také zařadit výraz *non esserci con la testa*. Místo doslovného překladu „nebýt zde hlavou“ bychom pravděpodobně řekli „být mimo“ či „být duchem nepřítomen“.

Non avere peli sulla lingua [nemít chlupy na jazyku] znamená, že někdo mluví naprosto upřímně, svobodně, či bez ohledu na to, co si ostatní myslí. V češtině bychom našli hned několik idiomatických spojení, která jsou ekvivalentní k výše uvedenému, např. „mluvit tak, jak mi zobák narostl“, „mluvit bez skrupulí“ či „nebrat si servítky“.

*Il sindaco di Praga-Řeporyje Pavel Novotný è noto per **non avere mai peli sulla lingua**.* Starosta městské části Praha-Řeporyje Pavel Novotný je známý tím, že si nikdy **nebere servítky**.

4.6. Idiomy, které v českém jazyce nemají ekvivalentní vyjádření, tedy je nutné při překladu použít standardní jazyk.

Některá italská idiomatická spojení nemají v češtině ekvivalentní výraz a je tedy zapotřebí je přeložit jinak než za pomoci idiomu.

Například pro spojení *lavata di testa* znamená druh rozpravy, který bychom do češtiny

pravděpodobně přeložili za pomoci hovorových výrazů sprd'an, kartáč nebo seřvání.

„*Gli avevo detto che per un impegno mi sarei assentato due, tre giorni, e da allora non mi sono fatto più vivo. Quando torno, mi beccherò una bella **lavata di testa**. Si accese un'altra sigaretta. Espirò lentamente il fumo.*“

„Řekl jsem mu, že mám nějaký úkol a že nebudu přítomen dva nebo tři dny, ale od té doby jsem o sobě nedal vědět. Až se vrátím, dostanu pěkného sprd'ana. Zapálil jsem si další cigaretu a pomalu vydechoval kouř.“

Dalším příkladem spojení, které nelze vyjádřit v češtině za pomoci idiomu, je spojení *Che barba!* Toto spojení označuje vskutku silný pocit nudy.

- „*Non ti è piaciuto il film? - No. Che barba!*“

- „Nelíbil se ti film?“ – „Ne, byla to hrozná nuda!“

V tomto a podobných případech je vhodné zdůraznit výraz za pomoci přidání adjektiva.

Mettere le mani avanti je spojení, které bychom v italštině použili v situaci, kdy je nutné něčemu předcházet, dávat si na něco pozor (dát před sebe ruce, jinak se potlučeme). Jedná se o situace, které mohou být nebezpečné či jinak nepříjemné, mohou skončit kritikou na naši osobu atp.

*Tuttavia, questa non è certo una ragione per concludere che oggi non dobbiamo fare nulla e che possiamo starcene con le mani in mano. Questa discussione è più che ragionevole, perché è indubbiamente meglio **mettere le mani avanti** ed essere preparati più del necessario; ragionevole è inoltre sfruttare questa occasione per fare il punto delle nostre azioni, e per consentire al Parlamento di dare suggerimenti alla Commissione, oltre a essere una buona opportunità per sensibilizzare l'opinione pubblica.*¹³

To rozhodně není důvod k závěru, že dnes nemusíme nic dělat a že můžeme sedět stále se založenýma rukama. Tato diskuse je více než rozumná, protože je bezpochyby lepší **věcem předcházet** a být připraven více, než je nutné; Je také rozumné využít tuto příležitost k posouzení našich akcí a umožnit Parlamentu, aby Komisi předkládal návrhy a také využít příležitostí ke zvýšení povědomí veřejnosti.

¹³ Zdroj: László Kovács pro Evropský parlament

Spojení *pugno di mosche* [hrst much] znamená zmatení či rozčarování, často se užívá ve spojení se slovesy *trovarsi, ritrovars* či, *restarsi*.

*Per l' Europa ciò significa imparare dalle esperienze e dalle conclusioni tratte dal capitalismo, un sistema basato sull' interesse nel quale, in assenza di regole, chi vuole troppo rischia di ritrovarsi con un **pugno di mosche**. Il presidente della Commissione ci ha esortati a non cedere al populismo, mentre si può fare qualcosa di concreto.*¹⁴

Pro Evropu to znamená poučit se ze zkušeností a závěrů ohledně kapitalismu, což je systém založený na zájmech, v němž, pokud neexistují pravidla, ten, kdo moc chce, riskuje, že pak bude poněkud **rozčarován**. Předseda Komise nás naléhal, abychom se nevzdali populismu, zatímco můžeme udělat něco konkrétního.

Dalším příkladem spojení, jež nelze přeložit do češtiny za pomoci idiomu, je výraz *andarci con i piedi di piombo* [jít tam s olověným nohama], označující extrémní opatrnost.

*Sono incerto su tutti i contributi sulla massoneria. Il signor Garamond mi ha raccomandato di **andare coi piedi di piombo**, non vuole immischiarsi nelle diatribe tra i diversi riti. Però non trascurerei questo sul simbolismo massonico nella grotta di Lourdes.*¹⁵

- 1) Nejsem si jistý všemi příspěvky na zednářství. Pan Garamond mi doporučil **být opatrný**, nechce se vměšovat do debat mezi různými obřady. Ale nezanedbával bych zednářskou symboliku v Lurdské jeskyni.
- 2) Nejsem si jistý všemi příspěvky na zednářství. Pan Garamond mi doporučil **nemontovat se do toho**, nechce se vměšovat do debat mezi různými obřady. Ale nezanedbával bych zednářskou symboliku v Lurdské jeskyni.
- 3) Nejsem si jistý všemi příspěvky na zednářství. Pan Garamond mi doporučil **nevměšovat se** do debat mezi různými obřady. Ale nezanedbával bych zednářskou symboliku v Lurdské jeskyni.

Toto spojení je typickým příkladem, kdy je možností při překladu hned několik, včetně možnosti **spojení z textu vypustit**, je-li ve zbývajícím textu význam idiomu obsažen.

¹⁴ Zdroj: Enrique Barón Crespo pro Evropský parlament

¹⁵ Zdroj: Eco, Umberto: Il pendolo di Foucault

Spojení *braccio di mare* [mořská paže] označuje přírodní mořský „kanál“, nejčastěji úžinu či průliv.

*Tutti i marinai sono morti affogati, ma il nostro Mr Walker, sempre zelante nell' inseguire il denaro facile, ha attraversato il braccio di mare in cerca di merci risparmiate dalla furia delle acque.*¹⁶

Všichni námořníci se utopili, ale náš pan Walker, vždy horlivý ve snaze o přijít snadno k penězům, překročil **mořskou úžinu**, aby hledal zboží zachráněné ze zuřivých vod.

Girarsi i pollici [otáčet palce] je idiomatické spojení, které značí různé formy neaktivity.

*Ora come ora, naturalmente, nelle varie parti d' Europa in cui sono stazionate tali forze non hanno nulla da fare. Sono lì a girarsi i pollici: fortunatamente, in Europa non vi sono emergenze. Ma allora che cosa impedisce di impiegarle per far fronte a una crisi del genere?*¹⁷

Nyní, samozřejmě, v různých částech Evropy, kde jsou tyto síly rozmístěny, nemají co dělat. Jsou tam a nedělají nic: naštěstí v Evropě nejsou žádné mimořádné události. Ale co vám pak brání v jejich řešení, abyste se vypořádali s takovou krizí?

Výraz *le ali ai piedi* [křídla na nohou] označuje velmi rychlé jednání, v tomto případě nutné v češtině vyjádřit opisným tvarem, případně vypustit.

Di queste convocazioni K. è sempre felicissimo, nessuna delusione lo scuote, bisognerebbe imparare da lui! Ogni nuova convocazione lo conferma non nelle vecchie delusioni ma soltanto nella vecchia speranza. Questa chiamata gli mette le ali ai piedi, ed egli si affretta all' Albergo dei Signori.

Z těchto svolání je K. vždy velmi šťastný, nebojí se žádného zklamání, měli bychom se od něj poučit! Každá nová konvokace v něm nevyvolává stará zklamání, ale pouze starou naději. Díky tomuto svolání spěchá k Albergo dei Signori.

Některá idiomatická spojení jsou prakticky ze své podstaty do jiného jazyka „nepřeložitelná“, neboť označují konkrétní věc, která se nachází pouze na konkrétním místě. Příkladem by byl idiom *dito di apostolo* [apoštolův prst]. Toto spojení označuje

¹⁶ Zdroj: Mitchell, David: L'atlante delle nuvole

¹⁷ Zdroj: Liisa Jaakonsaari pro Evropský parlament

sladký pokrm, tradiční zejména na Sicílii v období Velikonoc. Italská definice by byla *pasta dolce di forma cilindrica, ripiena di crema* [válcovité sladké pečivo, plněné smetanou].

5. Shrnutí translátologické analýzy

Po provedení translátologické analýzy můžeme říci, že idiomatická spojení, která obsahují název části těla, mají ve vztahu v češtině **různou míru ekvivalence**. Značná část vzorku zkoumaných idiomů má v češtině doslovný ekvivalent, ovšem početně byly zastoupeny i další skupiny idiomů od polysémních spojení až po idiomy, které v češtině ekvivalentní idiomatické vyjádření vůbec nemají.

Dle Mony Baker se při překladu idiomů často objevují **dva hlavní problémy** (Baker 1992):

1. Schopnost správně rozpoznat a interpretovat idiom:

a) *„Některé idiomy jsou zavádějící; vypadají průhledně, protože nabízejí rozumný doslovný výklad a jejich idiomatické významy nemusí být v okolním textu nutně signalizovány. Velké množství idiomů pravděpodobně ve všech jazycích má jak doslovný, tak i idiomatický význam.“*

b) *„Idioma ve zdrojovém jazyce může mít v cílovém jazyce velmi blízký protějšek, který vypadá podobně na povrchu, ale má úplně nebo částečně odlišný význam.“*

2. Problémy spojené s vykreslením různých aspektů významu, které idiom nebo fixní výraz přináší do cílového jazyka:

a) *„Idiom nebo fixní výraz nemusí mít v cílovém jazyce ekvivalent. (...) Jeden jazyk může vyjádřit daný význam pomocí jediného slova, jiný jej může vyjádřit pomocí transparentního pevného výrazu, třetí jej může vyjádřit pomocí idiomu atd. (...) Stejně jako jednotlivá slova mohou být idiomy a fixní výrazy specifické pro kulturu.“*

b) *„Idiom nebo fixní výraz může mít podobný protějšek v cílovém jazyce, ale jeho kontext použití se může lišit; dva výrazy mohou mít například různé konotace nebo*

nemusí být pragmaticky přenosné.“

c) „Ve zdrojovém textu může být použit idiom současně v jeho doslovných i idiomatických smyslech. Pokud idiom cílového jazyka neodpovídá idiomu zdrojového jazyka jak formou, tak významem, nelze na cílovém textu úspěšně reprodukovat hru na idiomu.“

d) „Samotná konvence o používání idiomů v písemném projevu, kontexty, ve kterých mohou být použity, a jejich četnost použití se mohou lišit ve zdrojovém a cílovém jazyce.“

Při překladu idiomatických spojení, která nemají v češtině doslovný či jednoznačný ekvivalent, musíme brát v potaz zejména **jazykový styl** a **kontext**, ve kterém se dané spojení vyskytuje. Vhodnými překladatelskými postupy, kterými je možné idiom převést do cílového jazyka, jsou například:

- **substituce**: smysl idiomu je možné vyjádřit jiným výrazem
- **explicitace**: neboli způsob vyjádření smyslu idiomu pomocí pravidelného jazyka, tj. pomocí opisu
- **redukce**, tj. idiom úplně z textu vypustit, ale pouze v případech, kde to neovlivní smysl sdělení
- **kompensace**, tedy použití jiného idiomu na jiném místě v textu

Obecně je nutné překladu idiomů věnovat zvýšenou pozornost, neboť nevhodné provedení výše zmíněných postupů může způsobit, že idiomatické spojení ztratí některý ze svých typických rysů. To znamená, že idiom by také ztratil původní smysl sdělení. Zejména je nutné dbát na to, aby sdělení neztratilo svou **ekonomičnost**, zejména při využití explicitace. Dále je nutno zachovat **expresivní a symbolickou složku** a v neposlední řadě je nutno ponechat **záměrnou dvojznačnost**, tedy rozdíl mezi doslovnou a přenesenou variantou idiomu.

Hlavní strategie překladu idiomů dle Mony Bekre jsou následující (Baker 1992):

1. Použití idiomu podobného významu a tvaru

Idiom ze zdrojového jazyka je přeložen do cílového jazyka idiomem, který má víceméně stejný význam a identické lexikální položky.

2. Použití idiomu podobného významu, ale odlišného tvaru

Překlad idiomu jiným idiomem nebo fixním víceslovným výrazem, který má podobný význam, ale lexikální položky nejsou totožné s těmi idiomu ve zdrojovém jazyce

3. Překlad pomocí parafráze

Parafrázování je nejběžnějším způsobem překladu idiomů. Používá se, když vhodný odpovídající idiom v cílovém jazyce neexistuje kvůli stylistickým rozdílům v cílovém a zdrojovém jazyce.

4. Překlad opomenutím

Kvůli stylistickým problémům nebo když v cílovém jazyce nelze najít odpovídající shodu, je někdy možné tento idiom úplně vynechat.

Použití různých překladatelských strategií je jedním z nástrojů, které překladatelé používají k překonání překladatelských problémů. Překlad idiomů a kulturně vázaných výrazů patří mezi významné překladatelské problémy, zejména při překladu mezi dvěma tak odlišnými jazyky, jako je italština a čeština, které se liší jak lingvisticky, tak kulturně. Cílem této práce bylo předložit určité strategie, které můžeme při překladu idiomů použít s ohledem na to, aby byl výsledek co nejpřijatelnější pro české čtenáře.

6. ZÁVĚR

Hlavními cíli této bakalářské práce bylo sledovat míru ekvivalence při překladu z italštiny do češtiny a také prezentovat možné postupy při překladu idiomatických spojení.

První část práce slouží jako teoretické pojednání a úvod k tématu. Jsou zde představeny pojmy „frazém“ a „idiom“ a dále byla představena jejich klasifikace a vnitřní struktura.

Ve druhé, analytické části práce, byl vybraný vzorek idiomatických spojení nejprve podroben formálně-strukturní analýze na základě slovnědruhové příslušnosti komponentů daných spojení, neboli dle postavení idiomů v promluvě a dle jejich vnitřní struktury.

Nejdůležitější částí této práce je translatologická analýza, kde bylo provedeno rozdělení vybraného vzorku idiomů do šesti skupin na základě míry ekvivalence při překladu. První skupinu tvoří idiomy, které mají v češtině doslovný ekvivalent. Druhou skupinu tvoří idiomy, které sice mají v češtině doslovný ekvivalent, avšak častěji se používá jiný výraz. Do třetí skupiny řadíme taková spojení, která v českém jazyce mají ekvivalent obsahující jiný název části těla. Čtvrtou skupinou jsou pak polysémní idiomy. V rámci čtvrté skupiny je míra ekvivalence různá, neboť je nutno při překladu zohlednit kontext, ve kterém je idiom použit. Nalezneme zde tedy idiomy, které obsahují název části těla i idiomy, které název části těla neobsahují a nalezneme zde i spojení, která do češtiny nepřekládají za použití idiomu. Pátou skupinu tvoří idiomy, které se do češtiny překládají jako idiomy, které ovšem v názvu části těla neobsahují. Poslední, tedy šestou skupinu, tvoří idiomy, které v českém jazyce nemají žádný ekvivalent v podobě idiomatického spojení a je tedy nutno je vyjádřit pomocí pravidelného jazyka.

V závěru translatologické analýzy je uvedeno shrnutí překladatelských postupů, které může překladatel využít a jsou zde popsány problémy, které se mohou při překladu idiomů objevit.

Na základě provedené analýzy je možné konstatovat, že s výjimkou první skupiny je nutné věnovat překladu idiomatických spojení zvýšenou pozornost.

7. Resumé

Riassunto in italiano

Il tema principale di questa tesi sono le espressioni idiomatiche italiane quali contengono un nome di una parte del corpo e gli equivalenti di essi in lingua ceca.

Gli obiettivi principali di questa tesi erano di monitorare il grado di equivalenza nella traduzione dall'italiano al ceco e anche di presentare possibili procedure per la traduzione di connessioni idiomatiche.

La tesi è divisa in due parti. La prima parte della tesi serve come un trattato teorico e un'introduzione all'argomento. Vengono introdotti i termini importanti come "espressione idiomatica" e vengono introdotti la loro classificazione e struttura interna e anche le caratteristiche principali, cioè la fissità del significato, la non collocabilità semantica e la diffusione nell'uso. Soprattutto si è cercato di presentare una

classificazione relativa alla posizione della espressione idiomatica nel discorso e quale funzione ha nel discorso (verbale, nominale, ecc.). La stessa tipologia di classificazione ha servito nella parte analitica della tesi.

Gli altri aspetti della quali si occupa la parte teorica della tesi sono i componenti delle espressioni idiomatiche e i loro aspetti formali e soprattutto semantici. Si dà particolare importanza ai aspetti semantici per il motivo che la seconda parte della tesi si occupa di questo tema. Si parla anche della funzione e uso delle espressioni idiomatiche nel discorso. Per preparare il campo per la parte analitica, la conclusione della parte teorica contiene una breve descrizione delle possibilità della traduzione.

La seconda parte della tesi - parte analitica, serve come il corpo principale dell'elaborato. Nella parte analitica il campione selezionato di connessioni idiomatiche è stato prima sottoposto all'analisi formale-strutturale basata sull'affinità specifica delle parole dei componenti delle connessioni date o in base alla posizione degli idiomi nel discorso e nella loro struttura interna. Il campione è stato preso dai seguenti dizionari – *Lo Zingarelli (2011) – Vocabolario della lingua italiana e Il Sabatini Colletti. Dizionario della lingua italiana (2008)*.

La seconda fase della parte analitica tratta delle possibilità di trasformazione delle espressioni idiomatiche. È necessario tenere il fatto che le espressioni idiomatiche sono anomale in confronto con il linguaggio ordinario (non-idiomatico). La anomalia è causata dalla modalità con cui le espressioni idiomatiche potrebbero essere modificate. Per concludere questa parte possiamo dire che la possibilità di modificare le espressioni idiomatiche è limitata e varia da caso a caso. Segue la parte più importante di questo lavoro, è stata l'analisi traslatologica, in cui il campione selezionato di idiomi è stato diviso in sei gruppi in base al grado di equivalenza nella traduzione. Il primo gruppo è costituito da idiomi che hanno un equivalente letterale in ceco. Il secondo gruppo è costituito da idiomi che, sebbene in ceco, hanno un equivalente letterale, ma più comunemente è usato un altro termine. Il terzo gruppo include tali connessioni che in ceco hanno un equivalente contenente un nome diverso della parte del corpo. Il quarto gruppo sono idiomi polisemici. All'interno del quarto gruppo, il grado di

equivalenza varia perché è necessario tenere conto del contesto in cui viene usato nel discorso. Qui troviamo idiomi che contengono il nome della parte del corpo e idiomi che non contengono il nome della parte del corpo e ci sono anche connessioni che non si traducono in ceco usando idiomi. Il quinto gruppo è costituito da idiomi, che sono tradotti in ceco come idiomi che non contengono nome della parte del corpo. L'ultimo, il sesto gruppo, è costituito da idiomi che non hanno equivalenti nella lingua ceca sotto forma di una connessione idiomatica e devono quindi essere espressi usando un linguaggio regolare. Tutte le espressioni idiomatiche sono state analizzate in un testo autentico, usando il corpora InterCorp.

Le espressioni idiomatiche sono anche accompagnate con un breve testo autentico in italiano e con esempi pratici della traduzione in ceco. Al termine dell'analisi della traduzione, è disponibile un riepilogo delle procedure di traduzione che il traduttore può utilizzare e dei problemi che possono sorgere nella traduzione dei modi di dire.

Sulla base dell'analisi eseguita si può affermare che, ad eccezione del primo gruppo, è necessario prestare maggiore attenzione alla traduzione delle connessioni idiomatiche. Come la conclusione si può dire che la traduzione delle espressioni idiomatiche è un tema abbastanza complesso, allora la possibilità di una loro traduzione dipende e cambia seconda dei singoli casi.

8. Seznam použité literatury

Čermák F. (2007), *Frazeologie a idiomatika česká a obecná*, Karolinum, Praha.

Casadei F. (1995), *Per una definizione di "espressione idiomatica" e una tipologia dell'idiomatico in italiano*.

Casadei, F. (1996), *Metafore ed espressioni idiomatiche. Uno studio semantico sull'italiano*. Roma, Bulzoni.

Čermák F., Hronek J., Machač J. (1983), Slovník české frazeologie a idiomatiky - Přirovnání, Academia, Praha.

Čermák F., Hronek J., Machač J. (1988), Slovník české frazeologie a idiomatiky, Academia, Praha.

Filipec J., Čermák F. (1985), Česká lexikologie, Academia, Praha.

Kavka S. (2003), A Book on Idiomaticity, Žilina, University of Žilina.

Lakoff G., Johnson M. (2002), Metafory, kterými žijeme, Brno, Host.

Vietri S. (1985), Lessico e sintassi delle espressioni idiomatiche : una tipologia tassonomica dell'italiano. Liguori editore, Napoli.

Kováčová M. (2012) *Italské frazeologismy obsahující názvy zvířat a jejich české ekvivalenty*, Bakalářská práce. Jihočeská univerzita, Filozofická fakulta, Katedra romanistiky, České Budějovice. Dostupná z databáze Theses.cz

Slovníky na CD-ROM

Sabatini F., Coletti V. (2008), Il Sabatini Coletti. Dizionario della lingua italiana, CD-ROM. Rizzoli Larousse, Milano.

Zingarelli N. (2011), Lo Zingarelli. Vocabolario della lingua italiana, CD-ROM. Zanichelli, Bologna.

Internetové zdroje

Korpus InterCorp https://kontext.korpus.cz/first_form?corpname=intercorp_v11_it

<https://slovniky.lingea.cz/italsko-cesky/>